

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра історії Східної Європи

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор
проф. Ю. В. Холін

“ _____ ” _____ 20__ р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Історія Росії з давніх часів до початку XX ст.

_____ (назва навчальної дисципліни)

6.020302 історія; 032 історія та археологія
спеціальність (напря́м) _____

історичний
факультет _____

2016/2017 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету
(інституту, центру)

“ _____ ” _____ 20__ року, протокол №__

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Духопельников В. М., к. і. н., проф.
Єремєєв П. В., к. і. н., доц.

Програму схвалено на засіданні кафедри
Історії Східної Європи

Протокол від “ _____ ” _____ 20__ року №__

проф. Духопельников В. М.
В. о. завідувача кафедри _____

_____

(підпис)

_____

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією
історичного

назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “ _____ ” _____ 20__ року №__

доц. Тумаков О. І.
Голова методичної комісії _____

_____

(підпис)

_____

(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Історія Росії з давніх часів до початку XX ст.» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

бакалавр

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

6.020302 історія; 032 історія та археологія

спеціальності (напряму) _____

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є

на основі історичного минулого і сучасного становища Росії показати особливості формування та розвитку українського народу, створення ним самостійної держави. Навчити студентів розуміти давньоруську термінологію, різноманітні джерела, на підставі яких зіставляти факти та процеси, які відбувалися як в Росії, так і в інших державах, визначити місце Російської держави у системі європейських держав, сформувані у студентів цілісне, наукове уявлення про особливості соціально-економічного, політичного, культурного розвитку Росії від з давніх часів до початку XX ст

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є

вивчення економічних, політичних, соціальних, культурно-побутових і інших процесів на території Росії в IX – початку XX ст. Визначити сутність і значення історичних процесів, що відбувалися на величезній території, яка входила до складу Російської держави. Навчити студентів узагальнювати й оцінювати досвід історичної науки стосовно розвитку держави. На підставі отриманих знань вести діалог, полеміку, аналізувати сучасні проблеми історичної науки. Під час лекцій, семінарських занять і самостійної роботи студенти повинні оволодіти навичками роботи з історичними джерелами, спеціальною та загальною літературою.

1.3. Кількість кредитів

10 кредитів

1.4. Загальна кількість годин

300 годин

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й; 2-й	-й
Семестр	
2-й; 3-й; 4-й	-й
Лекції	
120 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
52 год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
128 год.	год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання

1.6. Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми, студенти мають досягти таких результатів навчання:

знати: що історія Росії є невід'ємною частиною всесвітньої, зокрема європейської історії. У розвитку Російської імперії часто проявлялися ті самі тенденції, що й у країнах Західної Європи. В той же час Росія мала власні особливості в економічній, політичній, соціальній сферах, пов'язані з географічним фактором, історичним минулим країни, тощо.

вміти: логічно мислити і викладати матеріал, робити аргументовані висновки, користуватися наочними приладами, історичними джерелами, додатковою літературою, розуміти та використовувати історичні терміни та поняття, проводити історичні екскурси, вести діалог, полеміку, аналізувати сучасні проблеми історичної науки. Під час лекцій семінарських занять і самостійної роботи студенти повинні оволодіти навичками роботи з історичними джерелами і спеціальною літературою.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

2 СЕМЕСТР

РОЗДІЛ 1

ТЕМА 1. Вступ. Предмет і завдання курсу

Значення історії Росії для вивчення світової історії. Основні етапи історичного розвитку Росії.

Загальні відомості про джерела, літературу з історії Росії та методи роботи над ними при вивченні курсу.

ТЕМА 2. Новгородська та Псковська землі

Перші загадки про виникнення Новгорода та Пскова. Призвання варягів-русь до Новгорода. Рюрик – засновник династії та держави Рюриковичів. Новгород та Київ – два центри створення Давньоруської держави.

Виникнення Новгородської республіки. Особливості політичного строю. Соціальні протиріччя в республіці. Розвиток господарства. Внутрішня та зовнішня торгівля Новгорода та Пскова.

ТЕМА 3. Феодална роздробленість Русі

Умови утворення нових держав на території Київської Русі. Зростання феодалного землеволодіння та міст. Політичний устрій нових утворень. Княжа влада та боярство. Соціальні протиріччя. Боротьба з зовнішніми ворогами.

Ростово-Суздальська земля. Літописи про заселення краю. Найдавніші міста в «ополь'ї» (Ростов, Суздаль). Розвиток ремесел та торгівлі. Заснування великих міст (Володимир на Клязьмі, Москва). Переміщення великого князювання до Володимира.

Перша спроба єдиновладдя. Політика Юрія Довгорукого, Андрія Боголюбського та Всеволода Велике Гніздо. Боротьба княжої влади з боярством. Військові походи Ростово-Суздальських князів. Міжнародні зв'язки. Поява об'єднавчих тенденцій. Стан православної церкви. Дискусійні питання виникнення та розвитку Ростово-Суздальської землі.

ТЕМА 4. Культура Русі періоду феодалної роздробленості

Життя та побут російського народу. Билини, розвиток письменності та освіти. Берестяні грамоти. Література. Літописання. Зодчество. Народна творчість.

Спільність мови та культури руських земель та специфічні особливості їх розвитку. Ідея єдності Русі в культурі. Розквіт давньоруської культури в кінці XII – на початку XIII ст.

ТЕМА 5. Боротьба народів Русі з іноземними завойовниками

Заснування Ордену Мечоносців та Тевтонського ордену. Мета та завдання об'єднань. Мета римської католицької церкви в просуванні на Схід. Наступ німецьких рицарів, датських та шведських феодалів на російські землі. Олександр Невський. Розгром шведів на Неві та німецьких рицарів на Чудському озері.

Об'єднання Монголії за Чингіс-хана. Завоювання монголів. Вторгнення татаро-монгол до південноросійських степів. Битва на Калці.

Походи Батия. Навала татар на Русь. Героїчний опір та боротьба російського народу проти татаро-монгольських завойовників. Утворення Золотої Орди, її соціально-політичний та економічний устрій. Система керування підкореними землями. «Ординський вихід». Баскацтво.

Історичне значення боротьби народів Русі проти татаро-монгольського іґа. Вплив татаро-монгольського іґа на хід історичного розвитку народів Русі. Розмежування історичних шляхів Північно-Східної та Південно-Західної Русі.

ТЕМА 6. Північно-Східні та Північно-Західні руські землі в XIV-XV ст.

Приплив населення в Волзько-Окське міжріччя, активізація соціально-економічних процесів в регіоні. Дискусії про роль географічного та зовнішньополітичного фактору у об'єднанні російських земель.

Система феодальної ієрархії. Васалітет. Політичний устрій князівств. Організація управління. Військова організація. Стан церкви. Її політична роль. Взаємовідносини російських князівств з Золотою Ордою.

Утворення Московського князівства в кінці XIII – на початку XIV ст. Домобудівництво московських князів. Боротьба з Твер'ю та дружба з Ордою. Іван Каліта. Відносини з Ордою. Переміщення митрополії до Володимира. Взаємовідносини з російськими князями.

Дмитро Донський та початок відкритої боротьби з Ордою. «Дві Русі». Взаємовідносини з Литвою. Куликовська битва та її історичне значення. Навала Тохтамиша та Едигея. Повстання в Москві в 1382р.

Великий Новгород в XIV-XV ст. Соціальна боротьба. Єретичні рухи XIV-XV ст. Відносини Новгородської республіки з Московським та іншими російськими князівствами. Утворення Псковської республіки. Її соціально-економічний та політичний устрій. Новгородські та Псковські судні грамоти. Боротьба Новгорода та Пскова з агресією німецьких феодалів в XIV-XV ст. Міжнародні зв'язки Новгорода та Пскова.

Участь російського народу в боротьбі Польщі та Литви проти німецької агресії у XIII-XV ст. Битва при Грюнвальді. Феодальна війна в другій чверті XV ст., її значення для об'єднання російських земель.

Церква та княжа влада в період об'єднання російських земель коло Москви.

2 СЕМЕСТР

РОЗДІЛ 2

ТЕМА 7. Утворення Російської багатонаціональної держави (друга половина XV - початок XVII ст.)

Фактори, що визначають утворення національних держав в умовах феодалізму. Події в Європі та на Сході. Особливості утворення централізованих держав на сході Європи. Умови утворення Московської держави. Співвідношення соціальних сил в об'єднавчому процесі. Великокняжа влада, боярство, церква, дворянство, міське населення, селянство. Відносини різних соціальних верств до об'єднавчого процесу.

Сучасна історіографія щодо об'єднання земель навколо Москви.

Приєднання до Москви Новгород, Твері, Пскова, Рязані. Битва на р. Угрі.

Державно-політичний устрій Московського царства наприкінці XV – на початку XVI ст. Посилення влади московських государів. Іван III. Василь III. Боярська дума. Зародження приказного управління. Великокняжий судебник. Початок оформлення кріпосного права в загальнодержавному масштабі. Міське управління. Організація війська. Сліди минулої автономії в колишніх князівствах і землях. Від Русі до Росії. Москва та політична спадщина Візантії. Софія Палеолог.

Церква та великокнязівська влада. «Йосифляни» та «нестяжатели».

Міжнародне становище Російської держави. Політика відносно залишків Золотої Орди. Політика султанської Туреччини та Кримського ханства щодо Росії. Зв'язки Росії з іншими країнами.

ТЕМА 8. Росія в XVI ст.

Територія та населення. Феодальне землеволодіння та господарство. Вотчинне землеволодіння і помісна система.

Політична боротьба в 30-40-ті рр. XVI ст. Прийняття Іваном IV (Грозним) царського титулу. «Обрана рада». Складання станово-представницької монархії. Боярська дума. Земські собори та дискусії про характер державного устрою Росії в XVI-XVII ст. Судебник 1550 р. Церква і держава в XVI ст. Стоглав.

Губна та земська реформи. Воєнні реформи. Помісне військо. Стрільці. Артилерія. Військово-інженерна справа. Устрій засічної межі та організація станичної служби.

Казанські походи та приєднання народів Поволжя. Приєднання Ногайської Орди. Боротьба за вихід до Балтійського моря. Лівонська війна. Ускладнення міжнародної обстановки. Земський собор 1566 р. Люблінська унія. Оборона Пскова. Ям-Запольський мир.

Падіння Обраної Ради. Альтернативи та реалії розвитку країни: перехід до опричнини. Опір терору. Митрополит Філіп. Оцінка опричнини в історичній літературі.

Народи Сибіру під владою Кучума. Посилення руху російських промисловців до Приуралля в XVI ст. Володіння Строганових. Утворення козацтва на Дону. Експедиція Єрмака. Заселення російськими переселенцями Сибіру. Стосунки Російської держави з Середньою Азією та Кавказом.

ТЕМА 9. Російська культура XIV-XVI ст.

Культура Північно-Східної та Північно-Західної Русі XIV-XV ст. Побут населення. Поширення письменності. Література. Відображення в літературі політичних тенденцій. Літописання. Воїнські повісті. «Ходіння» Афанасія Нікітіна. Зодчество, Московській Кремль. Живопис. Місцеві особливості зодчества та живопису. Аристотель Фіораванте, Феофан Грек, Данило Чорний, Андрій Рубльов.

Особливості розвитку культури. Народна творчість. «Домострой». Полемічна література. Влада і культура. Російське «самодержавство» в листуванні А. Курбського та Івана Грозного. Твори Івана Пересвєтова, Максима Грека, Єрмолая Еразма. «Степенна книга». «Лицевий літописний свод». «Чет`ї-Мінеї» митрополита Макарія. Іван Федоров та розвиток книгодрукування. Зодчество. Живопис. Наукові знання. Розповсюдження раціоналістичних та антицерковних поглядів. «Раб`є вчення» Ф. Косого. М. Башкін.

3 СЕМЕСТР

РОЗДІЛ 1

ТЕМА 1. Росія наприкінці XVI – на початку XVII ст.

«Велика смута». Господарче розорення 70-80-х рр. XVI ст. та посилення закріпачення селян. Переміщення населення на окраїни. «Заповідні літа» та укази про селян та холопів. Загострення соціальних суперечностей. Проблема закріпачення селян в історичній літературі. Боротьба за владу у правлячому класі. Утворення патріаршества. Правління Бориса Годунова, його внутрішня політика. Міжнародне становище Російської держави. Посилення шляхетсько-католицької експансії на Схід. Війна зі Швецією. Тявзинський мир. Укріплення західної границі та перемирні роки з Річчю Посполитою. Громадянська війна в Росії на початку XVII ст. Альтернатива в історії. Рух І. Болотникова.

Початок інтервенції польських феодалів в Росію. Лжедмитрій І. Позиції феодалської знаті та народних мас по відношенню до Лжедмитрія І. Боярський цар Василій Шуйський, його внутрішня та зовнішня політика.

Лжедмитрій II. Перехід Речі Посполитої до відкритої інтервенції. Шведська інтервенція. «Семібоярщина» та окупація Москви. Відношення православної церкви до подій початку XVII ст. Боротьба руського народу проти інтервентів. І-ше ополчення, причини його розпаду. Організація II-го ополчення. К. Мінін та Д. Пожарський. Визволення Москви. Земський собор 1613 р. Відновлення національної державності. Обрання Михайла Романова на царство. Столбовський мир. Деулінське перемир'я.

ТЕМА 2. Росія у XVII ст. Початок нового періоду російської історії

Історичне поняття «новий період». Територія та населення країни в XVII ст. Вплив наслідків інтервенції на економічний розвиток Росії. Еволюція форм феодалного землеволодіння та господарства. Соціальна структура російського суспільства в XVII ст.

Розвиток громадського розподілу труда та товарного виробництва. Перші мануфактури та їх характер. Внутрішня та зовнішня торгівля, укріплення купецтва. Торговий та новоторговий устави. Початок формування загальноросійського ринку.

Соціальна боротьба у II-ій чверті та середині XVII ст. Міські повстання середини XVII ст. Соборне уложення. Завершення юридичного оформлення системи кріпосного права.

Органи влади, центральне та місцеве управління. Посилення самодержавства, початок переходу до абсолютизму. Російське військо. Фінансова система. Податна реформа. Церковна реформа, діяльність патріарха

Никона та конфлікт держави і церкви. Розкол, його соціальна та ідеологічна сутність.

Загострення соціальної боротьби в Російській державі у II-й половині XVII ст. Повстання в Москві в 1662 р. Посилення втеч селян, ріст козацтва.

Народи Поволжя в XVII ст. Феодальний та національний гніт російських кріпосників.

Селянська громадянська війна під проводом Степана Разіна, її особливості, причини поразки та значення. Народні рухи після селянської війни. «Соловецьке сидіння».

Народи Сибіру та Далекого Сходу. Російське населення в Сибіру в XVII ст. Російські землепрохідці в Сибіру. Семен Дежнев, Єрофій Хабаров. Вихід на узбережжя Тихого океану. Нерчінський мир.

ТЕМА 3. Міжнародне становище та зовнішня політика Росії

Боротьба за відновлення державної єдності. Російсько-польські та російсько-шведські відносини. Війни з Польщею. Боротьба проти турецько-татарської агресії. Будівництво Білгородської засічної лінії. «Азовське сидіння». Переяславська рада. Вхідження України під протекторат Росії. Сучасна історіографія з питання вхідження України під протекторат Росії.

Війна з Польщею. Повернення Смоленська. Російсько-шведська війна. Кардиський мир. Андрусівське перемир'я. Доля українських земель. Розвиток відносин з країнами Сходу та Кавказом.

ТЕМА 4. Культура Росії XVII ст.

Посилення світських та демократичних елементів в культурі XVII ст. Поширення зв'язків з західноєвропейською культурою. Школа та освіта. Слов'яно-греко-латинська академія. Наукові знання. Географічні відкриття. Занепад літописання. Література. Нові жанри. Світська повість. Сатиричні повісті. Біографічна повість. Розвиток громадсько-політичної та історичної думки. Ю. Крижанич, О.Л. Ордин-Нащокін. Прагнення до «обміршення» в мистецтві. Нові риси в зодчестві та мистецтві XVII ст. С. Ушаков, І. Владимиров. Музика та народний театр. Побут та звичаї суспільства. Початок їх європеїзації. Перехідність як риса культури XVII ст.

3 СЕМЕСТР

Розділ 2

ТЕМА 5. Цивілізація Росії XVIII ст. Народження імперії

Економічне, внутріполітичне та міжнародне становище Росії в кінці XVII ст. Передумови та спроби перетворень.

Боротьба придворних угруповань за владу в 80-ті рр. Правління Софії. В. Голіцин та орієнтація на католицьку Європу. Стрільці на політичній арені. Хованщина. Переворот 1689 р. Початок правління Петра I. Особистість Петра. Петро I як тип російського реформатора. Опора на дворянство. Указ 1714 р. про єдиноспадкування. Табель о рангах 1721 р. Політика по відношенню до купецтва. Місто. Подушна подать. Загострення соціальних суперечностей. Астраханське повстання. Повстання на Дону під проводом К. Булавіна. Повстання в Поволжі, на Слобідській Україні, Башкирії. Дискусії про характер виступів козацтва 1707-1708 рр.

ТЕМА 6. Реформи першої чверті XVIII ст. Епоха дворських переворотів

Реформа центрального та місцевого апарату влади та управління. Сенат, колегії, губернії, провінції та повіти. Міська реформа і магістрати. Церковна реформа. Утворення регулярної армії і флоту. Рекрутська система. Реформи та перетворення в побуті та культурі.

Перетворення Росії в абсолютну монархію. Формування чиновницько-бюрократичного дворянського апарату абсолютизму. Боротьба Петра I з опозицією. «Справа» царевича Олексія.

Міжнародне становище та зовнішня політика Росії. Азовські походи. «Велике посольство». Дипломатична та військова підготовка Північної війни. Початок боротьби за Балтійське узбережжя та її зв'язок з перетвореннями в країні. Основні етапи війни. Заснування Санкт-Петербурга та утворення Балтійського флоту. Вторгнення Карла XII в Росію. Народна війна проти загарбників. Полтавська битва, її міжнародне значення. Вступ Туреччини до війни. Прутський похід. Допомога Росії народам Балканського півострова, Молдови, Валахії. Перенесення центру військових дій на Балтійське море. Гангут. Гренгам. Аландський конгрес. Російське військово мистецтво в Північній війні.

Ніштадський мир. Проголошення Росії імперією. Наслідки Північної війни. Народи Прибалтики в складі Російської імперії.

Відносини Росії з країнами Кавказу та Середньої Азії. Каспійський похід. Зв'язки з Грузією та Вірменією. Європа та Росія.

Епоха дворських переворотів. Верховна Таємна рада. Конституційна спроба 1730 р. та її провал. «Біронівщина». Виступи дворянства проти «верховників». А.Волинський. Поширення дворянських привілеїв. Воцаріння Єлизавети Петрівни. Початок правління «просвітницького абсолютизму».

Міжнародне становище Росії в 1725-1762 рр. Відносини з Польщею. Війна з Туреччиною. Росія в Семирічній війні.

ТЕМА 7. Селянська війна 1773-1775 рр.

Передумови і рушійні сили селянської війни. Її хід. Історичне значення і вплив на внутрішню політику царизму. Посилення реакційного курсу, посилення кріпосництва на Лівобережній Україні та Слобожанщині, посилення влади дворянства, жалувана грамота дворянству і містам. Дискусії про виступ та особу О. Пугачова.

ТЕМА 8. «Золотий вік» дворянської імперії. Внутрішня політика Павла I.

Політика «освіченого абсолютизму» Катерини II. Дворський переворот 1762 р. і початок царювання Катерини II. Характер політики «освіченого абсолютизму» в Росії і його соціальна суть. Уложенна комісія. Законодавство Катерини II. Громадсько-політична думка третьої чверті XVIII ст. Історики про Катерину II.

Прихід до влади Павла I та його спроби реформування державного управління в Росії.

Селянське питання в кінці XVIII ст. Політика уряду стосовно дворянства. Адміністративні зміни, перебудова армії.

ТЕМА 9. Зовнішня політика Росії в другій половині XVIII ст.

Основні напрямки зовнішньої політики в II половині XVIII ст. Російсько-турецька війна 1768-1774 рр. Кючук-Кайнаджирський мир. Утвердження Росії у Північному Причорномор'ї. Будівництво міст, портів і військово-морського флоту. Зростання міжнародного значення Росії. Перший поділ Речі Посполитої. Приєднання Криму і Прикубання. Російсько-турецька війна 1781-1791 рр. Яській мир. Значення російсько-турецьких війн XVIII ст. для економічного розвитку Росії і становища народів Балкан, пригноблених Османською імперією.

Розвиток російського військового мистецтва. О.В. Суворов, Ф.Ф. Ушаков. Війна зі Швецією. Другий та третій поділи Речі Посполитої. Повстання під проводом Т. Костюшка. Приєднання Правобережної України і Білорусії, Литви і Курляндії до Росії. Участь царської Росії у коаліції проти буржуазної Франції. Італійський та швейцарський походи О.В. Суворова.

ТЕМА 10. Культура Росії XVIII ст.

Прискорення європеїзації громадського життя. Діалог нового та старого в культурі. Люди петровської епохи. Розвиток суспільно-політичної та історичної думки. І.Т. Посошков, Ф. Прокопович, В. Татіщев, М. Ломоносов.

Розвиток техніки. А. Нартов, В. де-Геннен, В.Н. Татіщев. Спроби утворення світської школи та значення школи для подальшого розвитку російської культури. Видання підручників, світської та наукової літератури. Введення світського шрифту та арабських цифр. Перша російська друкована газета. Реформи календаря. Заснування Академії Наук. Наукові експедиції. Містобудівництво. Архітектура, живопис, гравюра. Зміни в побуті. Взаємодія з західноєвропейською культурою. «Спадок Петра I» очима сучасників та нащадків. Успіхи та невдачі перетворень першої чверті XVIII ст.

Культура II-ої половини XVIII ст. Шкільна реформа. Архітектура, живопис, гравюра.

4 СЕМЕСТР

РОЗДІЛ 3. РОСІЯ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

ТЕМА 1. Соціально-економічний стан та політична система Росії в першій половині XIX ст.

Територія і населення. Соціальна структура населення. Бюджет. Розвиток промисловості. Криза мануфактури. Вільнонаймана праця в промисловості. Початок промислового перевороту.

Положення сільського господарства. Посилення процесу розкладу феодально-кріпосницької системи господарства. Криза феодалізму, обезземелювання селян, підвищення кріпосницької експлуатації. Зародження і розвиток капіталізму в сільському господарстві. Соціальне розшарування селянства. Торгівля і транспорт. Економічна політика царизму.

Двірський переворот 1801 р. Крах павловського шляху. Альтернатива в історії. Прихід до влади Олександра I. Коливання урядового курсу. Епоха лібералізму. Реформи Олександра I: адміністративні перетворення (утворення міністерств) та реформа Сенату. Заходи уряду в галузі освіти. Державна діяльність М.М. Сперанського, його план державних перетворень. Утворення Державної Ради. Реакційний її характер. Політика уряду в селянському питанні. Укази Олександра I 1801 – 1803 рр.

Перехід до реакційного курсу. Сперансько-Аракчєєвська альтернатива I чверті XIX ст. Військові поселення. Становище народних мас і соціальна боротьба після 1812 р. «Уставна грамота» Новосельцева.

Консервативний курс Миколи П. Посилення репресивних заходів: цензура, утворення III відділення його Імператорської величності канцелярії. Кодифікація законів. Заходи щодо зміцнення станово-соціальних позицій дворянства. Селянське питання в політиці уряду.

Реформа управління державними селянами. Економічна політика і фінансові перетворення. Повстання в Польщі (1830 – 1831 рр.).

ТЕМА 2. Зовнішня політика Росії в першій половині XIX ст.

Міжнародне становище Росії на початку XIX ст. Основні напрямки зовнішньої політики. Участь Росії у антифранцузьких коаліціях. Тільзитський мир його наслідки.

Входження Грузії до складу Росії. Російсько-Іранська війна 1804-1813 рр. Російсько-Турецька війна 1806 – 1812 рр., приєднання Азербайджану і Бессарабії до Росії.

Російсько-Шведська війна. Утворення князівства Фінляндського.

Міжнародні відносини напередодні війни 1812 р. Загарбницькі цілі французької буржуазії. Початок війни. Співвідношення сил воюючих сторін. Відступ російської армії. Смоленська битва. Бородінська битва та її значення. Залишення російською армією Москви. Фланговий маневр російської армії. Партизанський рух. Перехід російської армії у контрнаступ. Розгром наполеонівської армії.

Воєнні події 1813 – 1814 рр. «Битва народів» під Лейпцигом. Вступ російської армії в Париж. Віденський конгрес. Історичне значення перемоги народів Росії у Вітчизняній війні.

Утворення «Священного союзу». Посилення реакції в Європі. Російська дипломатія на європейських конгресах. Повстання в Греції і Росії. Царизм та європейський революційний рух.

Боротьба горців Північного Кавказу за незалежність. Мюридізм на Кавказі. Імамат Шаміля. Утвердження Росії на Кавказі і його наслідки для народів Кавказу.

Східне питання. Російсько-Іранська війна 1826 – 1828 рр. Приєднання Східної Вірменії до Росії. Російсько-Турецька війна 1828 – 1829 рр. Участь Росії у звільненні Греції від турецького гноблення. Ункіяр-Іскелеський договір. Лондонські конвенції.

Контрреволюційна політика царизму у Європі. Інтервенція в Угорщину.

Міжнародні відносини напередодні Кримської війни. Причини і характер війни. Військові дії на Балканах і в Закавказзі. Перемога російського флоту при Синопі. Вступ у війну Англії і Франції. Героїчна оборона Севастополя. Поразка царизму у Кримській війні. Паризький мир. Міжнародні і внутрішні наслідки війни.

ТЕМА 3. Початок визвольного руху в Росії. Декабристи. Суспільний рух 1830-х – 1850-х рр. ХІХ ст.

Початок революційної традиції. Ідеї і політична практика декабризму. Альтернатива в історії.

Південне і Північне товариства та їх програми. «Товариство об'єднаних слов'ян», його програмні документи.

Повстання 14 грудня 1825 р. в Петербурзі. Повстання Чернігівського полку на Україні. Історичне значення руху декабристів.

Відгуки на повстання декабристів. Революційні гуртки кінця 20-х – на початку 30-х рр.

П.Я. Чаадаєв і його «Філософічні листи». Формування основних ідейних напрямків 30 – 40-х рр. Теорія «офіційної народності». Питання про шляхи розвитку Росії в суспільній думці 30 – 40-х рр. Західники та слов'янофіли. Зародження буржуазного лібералізму. Т.М. Грановський, брати К.С. та І.С. Аксакови.

Формування революційно-демократичної ідеології. В.Г. Белінський, О.І Герцен, Т.Г. Шевченко.

Ідеї утопічного соціалізму в Росії. Гуртки петрашевців. Кирило-Мефодіївське товариство, суспільний рух у Росії і революція 1848 р. Західні громадсько-політичні та філософські концепції на російській підвалині. О. Герцен та ідея «громадського соціалізму».

ТЕМА 4. Культура Росії першій половині XIX ст.

Самодержавство та культура. Освіта та наука. Розвиток історичних знань. М.М. Карамзін. Вплив вітчизняної війни 1812 р. на розвиток культури. Література. В.А. Жуковський. О.С. Пушкін. М.Ю. Лермонтов. М.В. Гоголь. Архітектура. Мистецтво. К. Брюллов. Музика. М.І. Глінка.

РОЗДІЛ 4.

РОСІЯ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

ТЕМА 5. Реформи 60-х – 70-х рр. XIX ст. та їх наслідки.

Олександр II: людина і політик, його коло. Зростання опозиційних настроїв в суспільстві. Селянський рух. Коливання політичного курсу Олександра II. Проекти реформ.

Реформи 60-70-х рр. Положення 19 лютого 1861 р.: Особисте звільнення селян, наділи, повинності, тимчасово зобов'язаний стан, викуп. Скасування кріпосного права на Україні, в Білорусії, на Закавказзі, в Бессарабії.

Положення про земські установи. Міська реформа. Нові судові статути. Військова реформа. Реформа в галузі освіти. Цензурні правила. Значення реформ та їх роль у вихованні громадянськості та нової політичної культури. Розмежування в громадському русі.

Соціально-політична криза на межі 70 – 80-х рр. XIX ст. М.Т. Лоріс-Меліков та його програма. Вбивство Олександра II. «Цар-визволитель» в оцінках істориків. Спроба модернізації Росії.

Олександр III і Маніфест про непорушність самодержавства. Міністерство М.П. Ігнатієва. Курс уряду на контрреформи. Реакційна політика в галузі освіти і преси. Положення про земських начальників. Земська контрреформа. Нове міське положення. Політика уряду у селянському питанні.

ТЕМА 6. Соціально-економічний розвиток Росії в 60-ті – поч. 90-х рр. XIX ст.

Територія Росії. Демографічний склад та соціальна структура населення.

Розвиток капіталізму в сільському господарстві. Буржуазна еволюція поміщицького і селянського господарства. Соціальний розклад селянства.

Основні етапи розвитку капіталізму в промисловості. Промислове піднесення 90-х рр. XIX ст. Залізничне будівництво. Утворення нових промислових районів. Завершення промислового перевороту. Економічна криза 1900 – 1903 рр.

Утворення внутрішнього ринку для великої промисловості. Формування нових класів суспільства - буржуазії та пролетаріату.

Економічна політика самодержавства.

ТЕМА 7. Суспільний рух у пореформеній Росії.

Робітничий рух 70-х років XIX ст. Перші робітничі організації. «Південно-російський союз робітників». П.А. Алексєєв, В. Обнорський, С. Халтурін. Динаміка та форми селянського руху.

Страйковий рух робітників 80 – 90-х рр. XIX ст. Зміна характеру та форм пролетарської боротьби. Роль масового робітничого та селянського руху в назріванні революційної кризи на початку XX ст. Вплив політичних організацій та партій на робітничий та селянський рух.

Соціально-політичні джерела ліберального руху та його зміст. Радикалізація пореформеного лібералізму. Роль земської інтелігенції у формуванні нової політичної свідомості. Опозиція режиму. Створення «Союзу визволення» та «Союзу земців конституціоналістів». П.М. Мілюков та П.Б. Струве – лідери російського лібералізму.

Розробка нових програмних положень ліберального руху та тактичних методів боротьби за їх реалізацію.

Розробка О. Герценом, М. Чернишевським, М. Огарьовим, М. Добролюбовим, Д. Писаревим соціалістичного ідеалу. «Колокол» та «Сучасник» і їх значення у подальшому розвитку визвольного руху.

Революціонери 60 – 70-х рр. про співвідношення революції та реформи, політики та моралі, цілей та засобів революційної боротьби.

Виникнення революційного народництва, його теоретичні засади та основні напрямки. П. Лавров, М. Бакунін, П. Ткачов, М. Михайловський. Революційні гуртки та групи на початку 70-х рр. «Ходіння в народ». Організації «Земля і воля», «Народна воля», «Чорний переділ». Криза революційного народництва на початку 80-х рр.

Поширення ідей марксизму в Росії. Утворення марксистських гуртків та груп. Їх ідейна боротьба проти народництва. Г.В. Плеханов, В.І. Ленін, Ю.О. Мартов. Їх роль у боротьбі з народництвом та створенні російської соціал-демократії.

II з'їзд РСДРП. Виникнення більшовизму та меншовизму. Ленінізм та його роль в історичній долі Росії та інших країн.

Утворення партії есерів, В.М. Чернов. Її основні програмні положення.

ТЕМА 8. Зовнішня політика Росії в другій половині XIX – на початку XX ст.

Міжнародне становище Росії після Кримської війни. Боротьба російської дипломатії за перегляд Паризького трактату. Лондонська конвенція 1871 р. Союз трьох імператорів. Слов'янське питання та ставлення до нього різних верств населення Росії. Російсько-турецька війна 1877 – 1878 рр. Сан-Стефанський мир. Дипломатична ізоляція Росії. Берлінський конгрес. Участь Росії у визволенні балканських народів.

Економічні та стратегічні інтереси Російської імперії на Середньому Сході. Завоювання Середньої Азії. Організація управління завойованої території. Англо-російські суперечності на Середньому Сході.

Створення Троїстого союзу. Оформлення франко-російського союзу.

Далекосхідна політика Росії. Відносини з Японією, США і Китаєм. Боротьба імперіалістичних держав за сфери впливу на Далекому Сході. Будівництво Китайсько-Східної залізниці та оренда Порт-Артуру. Участь Росії у придушенні народного повстання у Китаї.

Російсько-японська війна. Хід воєнних дій. Битва під Ляояном і на р. Шахе. Оборона Порт-Артуру. Мукденська битва. Цусіма. Портсмутський мир.

ТЕМА 9. Соціально-економічний та політичний розвиток Росії на поч. XX ст.

Микола II і проведення консервативно-охоронної політики.

Самодержавство і селянство. «Особлива нарада про потреби сільськогосподарської промисловості» під проводом С.Ю. Вітте.

Посилення репресій. В.К. Плеве. Робітниче законодавство. «Зубатовщина». Коливання уряду. Маніфест 26 лютого 1903 р.

П.Д. Святополк-Мирський та провал політики поступок. Указ 12 грудня 1904 р. «Про заходи до удосконалення державного порядку».

Основна причина кризи самодержавства.

Початок революції. Кривава неділя 9 січня 1905 р. Січнево-лютневі страйки. Буржуазно-опозиційний рух.

Розвиток революції навесні і влітку 1905 р. Страйки промислових робітників. Професійно-політичні союзи і «Союз союзів». Революційна боротьба селянських мас. Всеросійський селянський союз. Повстання на панцернику «Потьомкін». Булігінська дума і її бойкот.

Всеросійський жовтневий політичний страйк. Ради робітничих депутатів. Маніфест 17 жовтня. Кабінет С.Ю. Вітте.

Утворення буржуазних партій. «Союз руського народу». Чорносотенні погроми.

Національно-визвольна боротьба народів Росії.

Грудневе збройне повстання в Москві та інших містах. Відношення до нього основних політичних партій.

Відступ революції. Робітничі страйки. Селянський рух. Революційні виступи на флоті та в армії. Допомога царизму з боку міжнародної буржуазії.

Перегляд положення про вибори до Державної думи. Реформа Державної ради. Нове зведення Державних законів Російської імперії. Утворення обмеженої системи дуалістичної монархії.

I Державна Дума. Кадети і трудовики. Обговорення аграрного питання. Міністерство П.А. Столипіна. Розгін Думи.

II Державна Дума. Державний переворот 3 червня 1907 р.

Причини поразки і історичне значення першої російської революції.

Формування монополістичного капіталізму. Зростання його ролі у народному господарстві країни. Роль банків у формуванні монополій. Роль іноземного капіталу у розвитку економіки Росії.

Промислове піднесення 1909 – 1913 рр. Аграрна реформа П.А Столипіна.

Економічна політика царизму. Штучна консервація залишків кріпосництва - головна перешкода розвитку економіки.

Стан економіки Росії напередодні війни. Характеристика економічного стану національних районів Росії: України, Польщі, Фінляндії, Прибалтики, Кавказу, Середньої Азії, Сибіру.

Виборчий закон 3 червня 1907 р. III Державна Дума. Основні політичні блоки в Думі. Терор царського уряду проти учасників революції. Столипінські реформи та їх значення. Конституційна криза (березень 1911 р.). Розгул націоналізму. «Похід на Фінляндію». Польське питання (Західне земство, Холмщина). Справа Бейліса. Страхові закони.

Назрівання революційної кризи 1910 – 1914 рр. Ленські події. Зростання страйкової боротьби. Виступи селян і солдатів. IV Державна Дума. Партійний склад Думи. Основні політичні блоки. Намагання ліберальної буржуазії створити лівоцентристську більшість.

ТЕМА 10. Росія у Першій світовій війні

Англо-російська угода 1907 р. і утворення Антанти. Росія і боснійська криза. Російсько-японські угоди 1907 і 1910 рр. Росія і Балканський союз. Росія і Балканські війни. Підготовка Росії до війни. Велика військова програма 1913 р. Реорганізація армії.

Початок Першої світової війни. Вступ Росії у війну. Хід воєнних дій у 1914 р. Воєнні поразки царизму у 1915 р. Військові дії у 1916 р. Брусилівський наступ. Роль Східного фронту у зриві німецьких планів війни.

Посилення залежності царизму від Антанти. Мілітаризація економіки. Формування державно-монополістичного капіталізму.

Царизм і опозиція. Прогресивний блок. Апогей распутінщини. Загострення продовольчої кризи. Розвал господарства і зубожіння народних мас. Наростання революційного руху. Криза верхів.

Загострення революційної кризи в січні-лютому 1917 р. Повстання в Петрограді. Утворення Петроградської ради робітничих депутатів. Наказ № 1. Тимчасовий комітет Державної думи. Повалення самодержавства. Утворення Тимчасового уряду. Двовладдя та його суть. Лютневий переворот у Москві. Перемога революції на фронті, в провінції і національних районах. Причини перемоги Лютневої революції, її історичне значення.

ТЕМА 11. Культура Росії в другій половині XIX – на початку XX ст.

Особливості культурного розвитку Росії у пореформений період. Освіта та наука. М.І. Пирогов. Д.І. Менделєєв. І.Д. Павлов. О.С. Попов. Література та публіцистика. Л.М. Толстой. Ф.М. Достоєвський. А.П. Чехов. Мистецтво. «Товариство пересувних виставок». Архітектура. Музика. «Могутня кучка». Театр.

3. Структура навчальної дисципліни (2 семестр)

Назви модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	семін.	лаб.	інд.	СР
1	2	3	4	5	6	7
Контрольна робота 1						
Тема 1. Вступ. Предмет та завдання курсу.		4				
Тема 2. Новгородська та Псковська землі		4				
Тема 3. Феодальна роздробленість Русі. Удільний період Русі.		4				
Тема 4. Культура Русі періоду феодальної роздробленості		4				
Тема 5. Боротьба народів Русі з іноземними завойовниками		4				
Тема 6. Північно-Східні та Північно-Західні руські землі в XIV-XV ст.		6	10			
Всього годин	34	26	10			
Контрольна робота 2						
Тема 7. Утворення Російської багатонаціональної держави (друга половина XV – початок XVI ст.)		6	8			
Тема 8. Росія в XVI ст.		6				
Тема 9. Російська культура XIV-XVI ст.		8				
Всього годин	30	20	8			
Всього	64	46	18			

Структура навчальної дисципліни (3 семестр)

Назви модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	семін.	лаб.	інд.	СР
1	2	3	4	5	6	7
Контрольна робота 1						
Тема 1. Росія наприкінці XVI – на початку XVII ст.		4	5			
Тема 2. Росія в XVII ст. Початок нового періоду російської історії.		4	5			
Тема 3. Міжнародне становище та зовнішня політика Росії.		4				
Тема 4. Культура Росії XVII ст.		3				
Всього годин	30	15	10			
Контрольна робота 2						
Тема 5. Цивілізація Росії XVIII ст. Народження імперії.		2	5			
Тема 6. Реформи першої чверті XVIII ст. Епоха двірських переворотів.		2	5			
Тема 7. Селянська війна 1773-1775 рр.		2	4			
Тема 8. "Золотий вік" дворянської імперії. Внутрішня політика Павла I.		2				
Тема 9. Зовнішня політика Росії в другій половині XVIII ст.		2				
Тема 10. Культура Росії XVIII ст.		5				
Всього годин	24	15	14			
Всього	54	30	24			

Структура навчальної дисципліни (4 семестр)

Назви модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	семін.	лаб.	інд.	СР
1	2	3	4	5	6	7
Контрольна робота 1						
Тема 1. Соціально-економічний стан та політична система Росії в першій половині XIX ст.		5	4			
Тема 2. Зовнішня політика Росії в першій половині XIX ст.		5				
Тема 3. Початок визвольного руху в Росії. Декабристи. Суспільний рух 1830-х – 1850-х рр. XIX ст.		5	2			
Тема 4. Культура Росії першій половині XIX ст.		7				
Всього годин	24	22	6			
Контрольна робота 2						
Тема 5. Реформи 60-х – 70-х рр. XIX ст. та їх наслідки.		4				
Тема 6. Соціально-економічний розвиток Росії в 60-ті – поч.90-х рр. XIX ст.		4				
Тема 7. Суспільний рух у пореформеній Росії.		4	4			
Тема 8. Зовнішня політика Росії в другій половині XIX – на початку XX ст.		4				
Тема 9. Соціально-економічний та політичний розвиток Росії на поч. XX ст.		4				
Тема 10. Росія у Першій світовій війні.		2				
Всього годин	30	22	4			
Всього	54	44	10			

Теми Семінарських занять

2 семестр (за вибором студентів)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	<p>Тема: Оформлення кріпосного права в Росії *</p> <ul style="list-style-type: none"> - сутність і відмінність термінів і понять "кріпосний стан" і "кріпосне право"; - соціально-економічний розвиток російських земель у XVI-XVII ст.; - юридичне оформлення кріпосницьких відносин у Росії; - Соборне Уложення 1649 р. Завершення юридичного оформлення системи кріпосного права в Росії; - значення утвердження кріпосницьких порядків для подальшого ходу історичного розвитку Росії; - проблема покріпачення селянства у вітчизняній історіографії. 	18
2.	<p>Тема: Державні органи влади і управління в Росії *</p> <ul style="list-style-type: none"> - великокнязівська влада; - ханський ярлик на Велике князівство. Система васалітету; - царська влада; - Боярська Дума; - Земські собори; - становлення і розвиток державного апарату (створення приказів та їх розвиток, місцеві органи управління, колегії). 	18
3.	<p>Тема: Церква в період становлення і розвитку Російської централізованої держави (XIV – I-а чверть XVIII ст.) * **</p> <ul style="list-style-type: none"> - організаційна структура російської православної церкви в XIV–XV ст. - монастирі на Русі, їх види та задачі; - зміни в становищі церкви в умовах встановлення ординського ярма; - економічні основи політичної могутності церкви; феодалізація православної церкви; - активізація політичної діяльності російських митрополитів у XIV–XV ст. та її причини; - нестяжатели й йосифляни; - утворення патріаршества в Росії та його значення; - церковна реформа патріарха Никона; <p>церква і російський абсолютизм у першій чверті XVIII ст.</p>	18

* Утворення Російської централізованої держави (XIV – початок XVIII ст.): Методичні вказівки до практичних і семінарських занять для студентів 1 курсу історичного факультету, Уклад. В.М. Духопельников та ін. – Харків: ХНУ, 2000.

** Букридер / Уклад. Т.Л. Степаненко, К.Л. Третьак.

Теми Семінарських занять
3 семестр

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	<p style="text-align: center;">Тема: Становлення абсолютної монархії в Росії та її подальша еволюція в період пізнього феодалізму”.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Поняття “абсолютизм”, його форми. - Причини переходу до абсолютної монархії. - Особливості становлення абсолютизму в Росії. - Еволюція соціально-економічного та політичного устрою Росії. <ul style="list-style-type: none"> а) нові явища в господарському розвитку країни (сільське господарство, промисловість, торгівля); б) зміни в соціальній структурі суспільства. Українська старшина – складова частина Російського дворянства; в) посилення влади, прав і привілеїв дворянства. - Царська влада. - Царська влада та церква. - Формування служилої бюрократії в Росії. - Підсумкове заняття. <p style="text-align: center;">Джерела:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Екатерина Дашкова. Записки 1743-1810. – М., 1985. 2. Записки императрицы Екатерины II. – М., 1990. 3. Полное собрание законов Российской империи. 4. Посошков И.Т. Книга о скудости и богатстве. 5. Проезжая по Московии. Россия в мемуарах дипломатов. – М., 1991. 6. Российское законодательство X-XX веков. Т.3-6. – М., 1985. 7. Хрестоматия по истории СССР XVI - XVII вв.- М., 1962. 8. Хрестоматия по истории СССР. XVIII в. – М., 1962. 9. Хрестоматия по истории СССР с древнейших времен до 1861 года. – М., 1987. 10. Хрестоматия по истории СССР. Т.П. – М., 1953. 11. Щербатов М.М. О повреждении нравов в России. – М., 1985. <p style="text-align: center;">Література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Абсолютизм в России (XVI-XVIII вв.): Сб. статей. – М., 1964. 2. Баггер Ханс. Реформы Петра Великого. – М., 1985. 3. Буганов В.И. Мир истории. XVII век. – М., 1989. 4. Буганов В.И. Петр Великий и его время. – М., 1989. 5. Вопросы генезиса капитализма в России. – М., 1960. 	14

6. Демидова Н.Ф. Служилая бюрократия в России XVII в. и ее роль в формировании абсолютизма. – М., 1987. 7. Из истории средневековой Европы: Сб. статей. – М., 1957. 8. Ионов И.Н. Российская цивилизация. - М.,1998. - С.136-201. 9. История России. С начала XVIII до конца XIX века. - М.,1998. 10. Ключевский В.О. Курс русской истории. Сочинения. Т.3-5. – М., 1957. 11. Костомаров Н.И. Русская история ... Кн. 3. – М., 1992. 12. Свен оге Кристенсен. История России XVII в. – М., 1989. 13. Очерки русской культуры. XVIII века. -М.,1987. - Ч.2. - С.7-108. 14. Платонов С.Ф. Полный курс лекций по русской истории. 15. Соловьев С.М. История России. Сочинения. Кн.5-12. – М., 1989. 16. Троицкий С.М. Россия в XVIII веке. – М., 1982.– С.5-47. 17. Троицкий С.М. Русский абсолютизм и дворянство в XVIII в.: Формирование бюрократии. – М., 1974. 18. Черепнин Л.В. К вопросу о складывании абсолютной монархии в России (XVI-XVIII вв.). – М., 1968. Підручники з історії Росії, історії СРСР, історії України, історії країн Європи та Америки.	
--	--

Теми Семінарських занять 4 семестр

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема. Соціально-економічний стан та політична система Росії в першій половині XIX ст.	2 год.
2.	Тема. Початок визвольного руху в Росії. Декабристи. Суспільний рух 1830-х – 1850-х рр. XIX ст.	4 год.
4.	Тема. Суспільний рух у пореформеній Росії.	4 год.
	Всього	10 год.

Питання та літературу див.: Методичні вказівки до семінарських занять з історії Росії (XIX – поч. XX ст.) для студентів другого курсу історичного факультету / Уклад. В.П. Щербина. – Х.: ХНУ, 2007.

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Великий Новгород в XIV-XV ст.	30
2.	Народи Сибіру під владою Кучума. Посилення руху російських промисловців до Приуралля в XVI ст. Володіння Строганових. Утворення козацтва на Дону. Експедиція Єрмака. Заселення російськими переселенцями Сибіру. Стосунки Російської держави з Середньою Азією та Кавказом	26
3.	Розвиток громадсько-політичної та історичної думки. Ю. Крижанич, О.Л. Ордин-Нащокін. Прагнення до «обмірщення» в мистецтві. Нові риси в зодчестві та мистецтві XVII ст. С. Ушаков, І. Владимиров. Музика та народний театр. Побут та звичаї суспільства. Початок їх європеїзації. Перехідність як риса культури XVII ст.	20
4.	Відносини Росії з країнами Кавказу та Середньої Азії. Каспійський похід. Зв'язки з Грузією та Вірменією. Європа та Росія.	16
5.	Вплив вітчизняної війни 1812 р. на розвиток культури. Література. В.А. Жуковський. О.С. Пушкін. М.Ю. Лермонтов. М.В. Гоголь. Архітектура. Мистецтво. К. Брюллов. Музика. М.І. Глінка.	20
6.	Положення про земські установи. Міська реформа. Нові судові статuti. Військова реформа. Реформа в галузі освіти. Цензурні правила. Значення реформ та їх роль у вихованні громадянськості та нової політичної культури. Розмежування в громадському русі.	16

7. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Курсова робота з курсу згідно тематики кафедри.

8. Методи навчання

Лекція, семінари, застосування інформаційних технологій.

9. Методи контролю

Контрольні роботи модулів, співбесіда, іспит.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

2 семестр

Поточне тестування та самостійна робота			Підсумковий семестровий контроль (іспит)	Сума
Контрольна робота 1	Контрольна робота 2	Семінари		
15	15	30	40	100

Примітка: Студент має можливість отримати бонуси до 45 балів (15+15 балів за семестр при усній співбесіді з викладачем з рекомендованих джерел і +15 додаткових балів за семінари).

3 семестр			4 семестр		Підсумковий контроль (іспит)	Сума
Поточне тестування та самостійна робота			Поточне тестування та самостійна робота			
Контрольна робота 1	Контрольна робота 2	Семінари	Контрольна робота 1	Семінари		
10	10	20	10	10	40	100

4 семестр

Поточне тестування та самостійна робота		Підсумковий семестровий контроль (іспит)	Сума
Контрольна робота 1			
10		10	40
			100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано

80 – 89	добре	
70 – 79		
60 – 69	задовільно	
50 – 59		
1 – 49	незадовільно	не зараховано

11. Методичне забезпечення

Історична література, карти, слайди, мультимедійне забезпечення, букрідери, методичні рекомендації.

1. История России XII-XVIII вв. Учебное пособие для студентов исторических специальностей высших учебных заведений. – Х.: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2005.
2. Лекции по истории России. Часть 1. (XII-XVI вв.). – Харьков, 2002.
3. История России. Курс лекций. Часть II. – Харьков, 2003.
4. История России. XIX – XX вв. / Под ред. В.А. Федорова. – М., 1998.
5. Утворення Російської централізованої держави (XIV – початок XVIII ст.). Методичні вказівки до практичних і семінарських занять для студентів 1 курсу історичного факультету. – Харків: ХНУ, 2001.
6. Методичні вказівки для студентів I-II курсів історичного факультету з самостійної роботи по курсу історії Росії (дорадянський період).
7. История России с древнейших времен до конца XVII века. Под. ред. Милова Л. В. – М.: 2010. – 768 с.
8. История России XVIII - XIX веков. Под. ред. Милова Л. В. – М.: 2006. – 784 с.
9. История России с древнейших времен до наших дней. Под. ред. Сахарова А. Н. – М.: 2012. – 768 с.
10. Кириллов В. В. История России. – М.: 2007. – 661 с.
11. Радугин А. А. История России (Россия в мировой цивилизации): Курс лекций. – М.: Центр, 2001. – 352 с.
12. Сахаров А. Н., Боханов А. Н., Шестаков В. А. история России с древнейших времен до наших дней. В 2-х томах. – М.: 2010. – Т.1. – 544 с., - Т. 2. – 720 с.

12. Рекомендована література

Базова

1. Акты социально-экономической истории Северо-Восточной Руси конца XIV – начала XVI в.– М., 1952.– Т.1;– М., 1958.– Т.2.
1. Вернадский В. Г. Русская история: Учебник.– М., 1997.
2. Верт П. Православие, инославие, иноверие: Очерки по истории религиозного разнообразия Российской империи / Перевод с англ. - М.: Новое литературное обозрение, 2012. - 280 с.
3. Воинские повести Древней Руси. – Л., 1985.

4. Воинские повести Древней Руси. – Л., 1985.
5. Духовные и договорные грамоты великих и удельных князей XIV-XV веков, /Под ред. С. В. Бахрушина и Л. В. Черепнина.– М., 1950.
6. Духопельников В.М. История России. Учебное пособие. – Харьков, 2005.
7. Зимин А. А. Реформы Ивана Грозного.– М., 1960.
8. Зимин А.А. Реформы середины XVI ст. – М., 1961.
9. Зимин А.А. Формирование боярской аристократии в России во второй половине XV– первой трети XVI в.– М., 1988.
- 10.Ионнов И.Н. Российская цивилизация IX – начало XX в. – М., 1998.
- 11.История России с древнейших времен до 60-х годов XIX в. / Отв. ред. Н.И. Павленко. – М., 1996.
- 12.История России с древнейших времен до конца XVII века. / Отв. ред. А.Н. Сахаров, А.П. Новосельцев.– М., 1997.
- 13.История России с начала XVIII до конца XIX века. / Отв. ред. А.Н. Сахаров.– М., 1998.
- 14.Карамзин Н. М. История государства Российского: В 3 кн. – М., 1988.
- 15.Карацуба И.В., Курукин И.В., Соколов Н.П. Выбирая свою историю. "Развилки" на пути России: от рюриковичей до олигархов. – М., 2006.
- 16.Ключевский В. О. Курс русской истории.– М., 1987.– Т. 1-5.
- 17.Князьков С.А. Допетровская Русь. – М., 2005.
- 18.Кобрин В. Б. Власть и собственность в средневековой России.– М., 1985.
- 19.Костомаров Н. И. Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей: В 3 томах. – М., 1995.
- 20.Макарий (Булгаков) История русской церкви: В 12 книгах. – М., 1996.
- 21.Милов Л. В. Великорусский пахарь и особенности российского исторического процесса. – М., 1998.
- 22.Миронов Б. Н. Социальная история России периода империи (XVIII — начало XX вв.): генезис личности, демократической семьи, гражданского общества и правового государства. СПб.: Дм. Буланин, 1999.
- 23.Мунчаев М. М., Устинов В. М., Чернобаев А. А. Политическая история российского государства.– М., 1998.
- 24.Платонов С. Ф. Лекции по русской истории по собранию русских летописей.
- 25.Полное собрание русских летописей.
- 26.Российское законодательство X – XX веков: в 12 томах.– М., 1980–1988.– Т. 2.
- 27.Россия и мир. Учебная книга по истории. / Ред. А. А. Данилов.– М., 1995.– Ч.1.
- 28.Русское православие: вехи истории. / Ред. А. И. Клибанов.– М., 1989.
- 29.Соловьев С. М. Сочинения: В 18 кн. – М., 1988-1994.
- 30.Черепнин Л. В. Образование Русского централизованного государства в XIV – XV веках. – М., 1960.

Додаткова

1. Абалихин Б.С. Общественно-политическое и революционное движение в России первой четверти XIX в. – Волгоград, 1983.
2. Вадим Ададуров. “Наполеоніда” на сході Європи: уявлення, проекти та діяльність уряду Франції щодо південно-західних окраїн Російської імперії на початку XIX століття. Львів: Вид-во УКУ, 2007. 560 с
3. Аврех А.Я. Царизм накануне свержения. – М.,1989.
4. Алексеев Ю.Г. Государь Всея Руси. – Новосибирск, 1991.
5. Алексеев Ю.Г. Под знаменем Москвы. – М., 1992.
6. Антонов В.Ф. Революционное народничество. – М., 1965.
7. Бескровный Л.Г. Русская армия и флот в XIX в. – М., 1973.
8. Бескровный Л.Г. Армия и флот России в начале XX в. – М., 1986.
9. Бескровный Л.Г. Русское военное искусство в XIX в. – М 1974.
10. Борисов Н.С. Русская церковь в политической борьбе XIV-XV веков. – М., 1986.
11. Витте С.Ю. Воспоминания. – М., 1994. – Т. 1-3.
12. Вишленкова, Елена. Заботясь о душах подданных: религиозная политика в России первой четверти XIX века. - Саратов : Саратовский государственный университет, 2002. - 442 с.
13. Власть и реформы. От самодержавной к Советской России. – СПб., 1996.
14. Внешняя политика России XIX – начало XX века. Документы Министерства иностранных дел. Серия 1. Т. 1 – 8. – М., 1962 – 1972; Серия 2. Т. 1 – 3. – М., 1974 – 1979.
15. Восстание декабристов. Документы. Дела Верховного уголовного суда и Следственной комиссии. Т. 1 – 18. – М.-Л., 1986.
16. Восточный вопрос во внешней политике России. Конец XVIII – начало XX в. – М., 1978.
17. Герберштейн Сигизмунд. Записки о Московии. – М., 1988.
18. Гернет М.Н. История царской тюрьмы. – М., 1951-1956. – Т. 1-5.
19. Горсей Джером. Записки о России XVI – начала XVII в. – М., 1990.
20. Гумилев Л. Конец и вновь начало. – М., 2001.
21. Гумилев Л. От Руси до России. – М., 2000.
22. Дружинин Н.М. Избранные труды. Социально-экономическая история России.- М., 1987. – Кн. 2.
23. Ерошкин Н.П. История государственных учреждений дореволюционной России. – 4-е изд. – М., 1997.
24. Зайончковский П.А. Отмена крепостного права в России. – М., 1968.
25. Захарова Л. Г. Самодержавие и отмена крепостного права в России, 1856-1861. – М., 1984.
26. Зезина М.Р., Кошман Л.В., Шульгин В.С. История русской культуры. –М., 1990.
27. Зимин А.А. В канун грозных потрясений. – М., 1986.
28. Зимин А.А. Витязь на Распутье. – М., 1991.
29. Зимин А.А. Россия на рубеже XV-XVI столетий. – М., 1982.

30. Зимин А.А. Формирование боярской аристократии в России во второй половине XV – первой трети XVI в. – М., 1988.
31. История русской литературы X-XVII веков. – М., 1980.
32. История русско-японской войны 1904 – 1905 гг. – М., 1977.
33. Каппелер, Андреас, Росія як поліетнічна імперія. Львів, 2005
34. Киянская О. И. Пестель. - М.: Молодая гвардия, 2005. - 355[13] с
35. Кобрин В.Б. Власть и собственность в средневековой России. – М., 1985.
36. Корнилов П.А. Курс истории России XIX века – М., 1993.
37. Ленин В.И. Развитие капитализма в России / Полн. СОБР. Соч. – Т. 3.
38. Лотман Ю.М. Беседы о русской культуре. Быт и традиции русского дворянства (XVIII-начало XIX века). СПб.: Искусство-СПб, 1994.
39. Материалы по истории СССР. Освободительное движение и общественная мысль в России XIX в. – М., 1991.
40. Муравьев А.В., Сахаров А.М. Очерки истории русской культуры. – М., 1984.
41. Наше Отечество (опыт политической истории). – М., 1991. – Ч. 1-2.
42. Никольский Н.М. История русской церкви. – М., 1983.
43. Олеарий Адам. Описание путешествия в Московию. – Смоленск., 2003.
44. Осипова М.Н. Великий русский реформатор фельдмаршал Д.А. Милютин. – М., 2004.
45. Палеолог М. Царская Россия накануне революции. – М., 1991.
46. Пантин И.К., Плимак Е.Г., Хорос В.Г. Революционная традиция в России. 1783 – 1883. – М., 1986.
47. Попов А.И. Великая армия в России. Погоня за миражем. – Самара, 2002.
48. Программные документы политических партий России дооктябрьского периода. – М., 1991.
49. Рабочее движение в России в XIX в. Сб. док. / под ред. А.М. Панкратовой. – М., 1950-1954. – Т. 2.
50. Российские реформаторы XIX – начала XX века. Сб. ст. – М., 1995.
51. Российские самодержцы 1801-1917 гг. Сб. ст. – М., 1993.
52. Российское законодательство X-XX веков. – М., 1988-1994. – Т. 7-9.
53. Россия: международное положение и военный потенциал в середине XIX – начале XX в. Очерки. – М., 2003.
54. Ростунов И.И. Русский фронт Первой мировой войны. – М., 1976.
55. Русское православие: вехи истории. – М., 1989.
56. Сборник договоров России с другими государствами. 1856-1917 гг. – М., 1952.
57. Сидельников С.М. Аграрная реформа Столыпина. – М., 1983.
58. Скрынников Р.Г. Иван Грозный. – М., 1980.
59. Скрынников Р.Г. Царство террора. – СПб., 1992.

60. Струве, Петр Бернгардович (1870-1944). Крепостное хозяйство. Исследование по экономической истории России в XVIII и XIX в. - [СПб.], 1913.
61. Тарле Е.В. Крымская война. Т. 1 – 2. – М., 2003.
62. Троицкий Н.А. 1812. Великий год России. – М., 1988.
63. Троицкий Н.А. Россия в XIX веке. Курс лекций. – М., 1997.
64. Федоров В.В. М.М. Сперанский и А.А. Аракчеев. – М., 1997.
65. Финнел Джон. Кризис средневековой Руси. 1200-1304. – М., 1989.
66. Цимбаев Н.И. Славянофильство. – М., 1986.
67. Эйдельман Н.Я. «Революция сверху». – М., 1989.
68. Ячменихин К.М. Армия и реформы. – Чернигов, 2007.

13. Інформаційні ресурси

Телевізор, DVD-проектор, діапроектор, CD, DVD, кінофільми.

1 курс, 2 семестр (д/в)

ПИТАННЯ

до іспиту з історії Росії

1. Новгород та Київ – два центри утворення Давньоруської держави.
2. Руські літописи (насамперед Повесть временних лет) про утворення давньоруської держави.
3. Князь та дружина в період утворення Давньоруської держави.
4. Участь новгородців у боротьбі Володимира Святославовича та Ярослава Володимировича за Київський престол.
5. Хрещення новгородців Володимиром Святославовичем.
6. Утворення та зміцнення Ростово-Суздальського князівства за часів Юрія Довгорукого, Андрія Боголюбського та Всеволода Велике гніздо.
7. Господарсько-економічний розвиток Новгородської землі в XII-XIV ст.
8. Характеристика соціального складу новгородського суспільства в XII-XIV ст.
9. Органи влади та управління. особливості політичного устрою Новгорода.
10. Місце та роль князя в Новгородській республіці.
11. Боротьба за Київський стіл в XII ст.
12. Битва на р. Калка.
13. Героїчний опір руського народу татаро-монгольській навалі.
14. Боротьба народів з навалюю шведських та німецьких лицарів в XIII ст.
15. Встановлення монголо-татарського іґа на Русі.
16. Утворення Московського князівства. Перші московські князі: Данила Олександрович та Юрій Данилович.

17. Московське князівство при Івані Калиті.
18. Боротьба московських князів за велике князювання Володимирське на початку XIV ст.
19. Велике князівство Литовське в XIV ст. Походи Ольгерда на Московське князівство.
20. Золота Орда в XIV ст. Прихід до влади Мамаю.
21. Боротьба з татаро-монголами у другій половині XIV ст.
22. Куліковська битва та її історичне значення.
23. Митрополит Алексій, ігумен Сергій Радонежський. Їх роль в організації боротьби з татаро-монголами.
24. Категорії сільського населення Русі в XIV-XVI ст.
25. Форми експлуатації сільського населення на Русі в XIV-XVI ст. Грамота митрополита Кипріяна.
26. Судебник 1497 року.
27. Руське місто XIV-XVI ст. Особливості його планування.
28. Соціальний склад населення в руських містах.
29. Розвиток та характер міського ремесла.
30. Міста як торгові центри.
31. Соціально-економічні внутрішньо і зовнішньополітичні умови виникнення феодальної війни другої чверті XV ст.
32. Етапи феодальної війни. Їх особливості.
33. Підсумки феодальної війни другої чверті XV ст. Значення війни в утворенні єдиної держави.
34. Государь всея Русі, великий князь Іван III Васильович.
35. Приєднання Великого Новгороду до Москви.
36. Включення до складу Московського князівства Тверської землі та Пскова.
37. Повалення ординського іга.
38. Війни з Великим князівством Литовським (друга пол. XV – початок XVI ст.).
39. Посилення царської влади наприкінці XV – на початку XVI ст.
40. Роль і місце Боярської думи в системі державного управління (кінець XV – початок XVI ст.).
41. Зародження центральних та місцевих органів влади.
42. Роль та місце церкви у державі XII-XV ст.
43. Формування церковно-монастирського землеволодіння як фактор об'єднання руських земель.
44. Єретичні рухи на Русі в XIV-XV ст.
45. “Нестяжателі”. Ніл Сорський – виразник ідеології “нестяжателів”.
46. Йосиф Волоцький. Ідейні позиції йосифлян.
47. Встановлення союзу царської влади та церкви на початку XVI ст.
48. Правління Єлени Глінської. Перші реформи в Росії.
49. Іван IV Васильович (Грозний). Вінчання на царство.
50. Реформи центрального та місцевого управління середини 50-х років XVI ст.
51. Воєнні реформи середини 50-х років XVI ст.
52. Судебник 1550 р.

53. “Вибрана рада” та характер її діяльності.
54. Опричнина Івана Грозного.
55. Стоглавий собор 1551 р. та його рішення.
56. Боротьба за вихід до Балтійського моря. Лівонська війна.
57. Казанські походи Івана Грозного. Завоювання Казані.
58. Початок освоєння Сибіру. Поход Єрмака.
59. Війни з Кримським ханом у середині – другій половині XVI ст.
60. “Слово о полку Ігоревім” – пам’ятник літератури Стародавньої Русі.
61. Руське літописання – основний жанр історичних творів у XIV-XVI ст.
62. “Життя”, “Воїнські повісті”, “Сказання” – як джерело з історії Стародавньої Русі.
63. Архітектура Стародавньої Русі.
64. Перебудова Московського Кремля у другій половині XV ст. Італійські майстри.
65. Розвиток живопису. Видатні майстри живопису Феофан Грек та Андрій Рубльов.
66. Розвиток книжкової справи на Русі. Іван Федоров.
67. Боротьба з татаро-монголами у другій половині XIV ст.

2 курс, 3 - 4 семестр

ПИТАННЯ

до іспиту з курсу історії Росії XVII – початку XX ст.

1. Вступ Росії у Новий період історії. Характерні риси Нового періоду історії.
2. Господарське розорення країни 70-80-х рр. XVI ст.
3. Кріпосницька політика уряду 80-х рр. XVI – початку XVII ст.
4. Цар Борис Годунов. Його внутрішня політика.
5. Лжедмитрій I та Лжедмитрій II на Російському престолі.
6. “Семибоярщина”. Характер її діяльності.
7. Перша Громадянська війна в Росії початку XVII ст. (Причини, соціальний склад, етапи війни).
8. Роль і місце церкви в роки першої Громадянської війни в Росії.
9. Вплив іноземної інтервенції на хід першої Громадянської війни в Росії.
10. Роль і місце козацтва в першій Громадянській війні в Росії.
11. Народне ополчення в боротьбі за визволення Москви, встановлення миру в Росії на початку XVII ст.
12. Обрання Михайла Романова на Російський престол. Перші кроки нового уряду.
13. Розвиток сільського господарства в XVII – першій половині XVIII ст. (Нові явища у сільськогосподарському виробництві).

14. Розвиток промисловості в XVII – першій половині XVIII ст. Дрібнотоварне виробництво.
15. Мануфактурне виробництво в Росії. Особливості формування російських мануфактурних підприємств.
16. Розвиток торгівлі в Росії. Торговий та Новоторговий статут.
17. Станово-представницькі органи влади та управління в Росії у XVII ст.
18. Посилення дворянства в Росії у XVII ст.
19. Формування збройних сил Росії у XVII ст.
20. Церковна влада. Початок переходу до абсолютної монархії.
21. Соборне Уложение 1649 р.
22. Становище церкви в Російській державі у першій половині XVII ст.
23. Реформи Патріарха Никона.
24. Розкол та його соціальна сутність.
25. Повстання у Соловецькому монастирі (1668-1676 рр.).
26. Народні постання 1630-1660-х рр.
27. Селянська (громадянська) війна під приводом Степана Разіна.
28. Повстання стрільців у Москві у 1682 та 1689 роках. Їх результати.
29. Прихід до влади Петра I. Характеристика особи Петра I.
30. Азовські походи Петра I.
31. Мета, задачі, результати “Великого посольства”.
32. Полтавська битва. Її міжнародне значення.
33. Реформи вищих органів влади та управління в Росії першої чверті XVIII ст.
34. Реформи місцевих органів влади в Росії першої чверті XVIII ст.
35. Церковна реформа Петра I.
36. Ніштадський мир. Його історичне значення.
37. Указ “Про престолонаслідування” та “Табель про ранги” – завершення консолідації дворянського стану.
38. Воєнні реформи Петра I.
39. Перетворення у побуті та культурі в роки правління Петра I.
40. Перші дворські перевороти. Вступ на престол Анни Іванівни. “Біронівщина”.
41. Росія за часів імператриці Єлизавети Петрівни.
42. Участь Росії у Семирічній війні.
43. Двірський переворот 28 червня 1762 р. Прихід до влади Катерини II.
44. Економічний розвиток Росії у другій половині XVIII ст. Початок кризи феодално-кріпосницької системи.
45. Внутрішня політика Катерини II до Селянської війни 1773-1775 рр. “Освічений абсолютизм” в Росії.
46. Зовнішня політика Катерини II. Участь Росії у 1-му поділі Польщі.
47. Селянська (Громадянська) війна 1773-1775 рр. Мета, рушійні сили, причини поразки.
48. Губернська реформа 1775 р. Зміцнення чиновницько-бюрократичного апарату на місцях.
49. Жалувані грамоти “дворянству” та “містам” – посилення самодержавства.

50. Причини та результати російсько-турецьких війн у другій половині XVIII ст.
51. 2-ий і 3-ій поділи Польщі.
52. Імператор Павло I. Його реформи.
53. Розвиток освіти в Росії у XVIII ст.
54. Перетворення в системі освіти при Катерині II.
55. Історична наука в XVIII ст. В.М. Татищев, М.В. Ломоносов, М.М. Щербатов.
56. Суспільно-політична думка в Росії XVIII ст. І. Посошков, Феофан Прокопович, Катерина II, М.М. Щербатов.
57. Демократичний напрямок у суспільно-політичному житті. С.Є. Десницький, Д.І. Фонвізін, М.І. Новіков, О.М. Радищев.
58. Розвиток російської архітектури в XVII–XVIII ст.
59. Розвиток російського живопису в XVII ст. Нові явища в російському живописі.
60. Розквіт російського портретного живопису. Ф.С. Рокотов, Д.Г. Левицький, В.Л. Боровіковський.
61. Специфіка російської території, її вплив на історичний розвиток Росії XIX – початку XX ст.
62. Адміністративно-територіальний поділ Росії у XIX ст.
63. Населення Росії у першій половині XIX ст.: станова, класова, конфесійна, етнічна та статевовікова структура.
64. Сільське господарство Росії у першій половині XIX ст.
65. Розвиток російської промисловості у першій половині XIX ст. Початок промислового перевороту.
66. Розвиток транспорту, внутрішньої та зовнішньої торгівлі Росії у першій половині XIX ст.
67. Проблема «кризи кріпосництва» першої половини XIX ст.
68. Вбивство Павла Першого. Сходження на престол Олександра Павловича. Особистість Олександра Першого.
69. Внутрішня політика Росії у 1801 – 1812 рр.
70. Діяльність Михайла Сперанського. Його плани реформування державного управління.
71. Зовнішня політика Росії у 1801 – 1812 рр.
72. Передумови та причини війни 1812 р. Мета та плани сторін. Дипломатична підготовка до війни.
73. Хід війни 1812 р.
74. Характер та роль партизанського руху у війні 1812 р.
75. Закордонний похід
76. Внутрішня політика Росії у 1815 – 1825 рр.
77. Військові поселення.
78. Зовнішня політика Росії у 1815 – 1825 рр.
79. Термін «декабристи»: його поява та значення. Передумови та причини виникнення декабристського руху.
80. «Переддекабристські» та декабристські організації.

81. Події 14 грудня 1825 р. у Петербурзі та повстання Чернігівського полку.
82. Слідство й суд над декабристами.
83. Особистість Миколи І.
84. Внутрішня політика Росії у 1825 – 1855 рр.
85. Зовнішня політика Росії у 1825 – 1855 рр.
86. Приєднання Кавказу до Росії
87. Суспільна думка у Росії другої чверті ХІХ ст.
88. Особистість Олександра ІІ
89. Передумови та причини скасування кріпацтва в Росії
90. Підготовка селянської реформи 1861 р.
91. Зміст Маніфесту та «Положень» 19 лютого 1861р. Їхня реалізація.
92. Реакція поміщиків та селян на скасування кріпацтва. Результати реформи 1861 р. Оцінка реформи 1861 р. в історіографії.
93. Реформи 1863 – 1874 рр. Їхня мета, характер, результати.
94. Розвиток сільського господарства Росії у пореформений період: капіталістичні елементи та феодальні пережитки
95. Особливості розвитку промисловості у пореформений період
96. Розвиток залізничного транспорту. Внутрішня та зовнішня торгівля Росії у другій половині ХІХ ст.
97. Зміни у соціальному складі населення Росії у пореформений період.
98. Соціально-економічні зміни в Росії другої половини ХІХ ст. у контексті теорії модернізації.
99. Розповсюдження нігілізму в Росії. Дмитро Пісарєв.
100. «Почвенничество»
101. Народницький рух
102. Ліберально-опозиційний рух на межі 1870 – 1880-х рр.
103. Робітничий рух у 1870-х рр. «Южнороссийский союз русских рабочих» (1875) та «Северный союз русских рабочих» (1878).
104. Поява марксизму в Росії. Група «Визволення праці» Георгія Плеханова.
105. Внутрішньополітичні процеси у Росії на межі 1870 – 1880-х рр. «Диктатура серця» Михайла Лоріс-Мелікова. Загибель Олександра ІІ.
106. Внутрішньополітична діяльність Олександра ІІІ.
107. Зовнішня політика Росії середини 1850-х – початку 1890-х рр.
108. Загальні тенденції розвитку економіки Росії на межі ХІХ – ХХ ст. Поява монополістичних об'єднань.
109. Особистість Миколи Другого, його оточення.
110. Діяльність Сергія Юлійовича Віття на посаді міністра фінансів, її оцінки серед сучасників та в історіографії.
111. Економічна та соціальна політика самодержавства на межі ХІХ – ХХ ст.
112. Національне питання в Росії у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.
113. Суспільно-політичні рухи у Росії на межі ХІХ – ХХ ст.
114. Зовнішня політика Росії наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

115. Революція 1905 – 1907 рр., її причини, характер, рушійні сили, хід, результати.
116. Політичні партії та рухи часів революції 1905 – 1907 рр.
117. Третьочервнева монархія. Діяльність Петра Аркадійовича Столипіна, її оцінки серед сучасників та в історіографії.
118. Зовнішня політика Росії у 1905 – 1914 рр.
119. Росія у Першій світовій війні.
120. Становище у російському тилу під час Першої світової війни.
121. Лютнева революція 1917 р. Причини, характер, результати, значення.
122. Російська культура першої половини ХІХ ст.
123. Російська культура пореформеного періоду.
124. Російська культура наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.
125. Зміни конфесійної політики російської влади у ХІХ – на початку ХХ ст.
126. Соціокультурне обличчя міста та села у ХІХ – на початку ХХ ст.